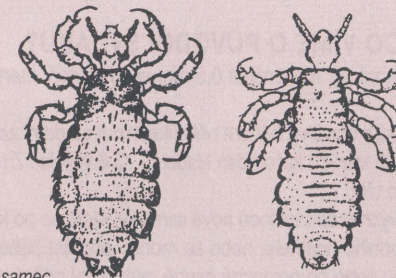

VEŠ DĚTSKÁ SVRAB ROUPI

VEŠ DĚTSKÁ

CO JE VEŠ DĚTSKÁ?

- Veš dětská (*Pediculus capitis*) je bezkřídlý hmyz, který žije pouze ve vlasech lidí, nejčastěji dětí ve věku 6–15 let. Bodá a saje krev. Délka jejich těla se pohybuje mezi 2–3,5 mm. Vši mají 3 páry nohou, jsou opatřené silnými drápy, jimiž se pevně přidržují vlasů.
- Samička klade vajíčka, zvaná hnidy, která přilepuje pevným tmelem na vlasy, těsně u pokožky. Vajíčka vši (nazývané hnidy) jsou ve srovnání s velikostí jejich těla poměrně veliká, asi 0,8 mm dlouhá. Z hnid se již za 7 dní vylihnu larvy vši, které začínají ihned bodat a sát krev.
- Mezitím vlas trochu povyroste, ale prázdné vaječné obaly zůstávají pevně přilepeny a s vlasem postupně odrůstají. Jestliže je délka vlasu mezi přilepenou hnidou a pokožkou větší než 1 cm, jsou hnidy s největší pravděpodobností mrtvé, nebo již vylihlé.
- Čerstvě vylihlé larvy vši jsou světle zbarvené a jen asi 1 mm dlouhé, a proto se snadno přehlédnou. Než dospějí, třikrát se svlékají. Celý jejich vývoj proběhne za 17–25 dní, samičky se dožívají 3–5 týdnů a během života naklade každá z nich 50–150 vajíček. Larvy i dospělé vši sají krev nejméně 3krát denně. Přítomnost vši ve vlasech se odborně nazývá pedikulóza.

Obr. 1: Veš dětská –
vlevo samice, vpravo samec

Autoři
RNDr. Václav Rupeš, CSc., RNDr. Věra Tolarová
Recenze

RNDr. Erich Pazdziora, CSc.

Grafická úprava

Luděk Rohlík

Odpovědná redaktorka

Mgr. Dana Fragnerová

Vydal Státní zdravotní ústav, Šrobárova 48, Praha 10

Realizoval GEOPRINT, Krajinská 1110, Liberec

1. vydání, Praha 2004

© Státní zdravotní ústav

NEPRODEJNÉ

JAK SE VEŠ DĚTSKÁ PŘENÁŠÍ A PROJEVUJE?

- K přenosu vši dochází při těsném kontaktu s napadenou osobou, nejčastěji mezi příslušníky rodiny, mezi sourozenci, spolužáky ve škole nebo při letních a zimních rekreačních pobytech dětí.
- Přítomnost vši se projevuje nadměrným svěděním hlavy. Někdy bývá nápadnějším příznakem lechtání, působené prolézáním vši mezi vlasy, nejčastěji po večerním ulehnutí do postele. Napadené děti bývají neklidné, trvale nevyspalé, ve škole nepozorné.
- Veš dětská v našich podmínkách nepřenáší žádné původce infekčních onemocnění ani nepůsobí jiné objektivní potíže. Zavšivenost je především problém společenský, napadené děti se cítí nečisté, ponížené a vyloučené nejen ze společnosti svých vrstevníků, ale i dospělých (učitelů, příbuzných apod).

JAK SE LZE VŠI DĚTSKÉ ZBAVIT?

- Spolehlivým důkazem zavšivenosti je nález živých vši při vyčesávání (nejlépe hustým hřebem „všiváčkem“) nebo při prohlídkách vlasů.
- Hnidy se vyskytují nejčastěji na vlasech za ušima. Hnidy z vlasů nelze odstranit žádným přípravkem, lze je jen mechanicky vyčesat, napadené vlasy jednotlivě vystříhat nebo nechat odrůst.
- Jediným možným preventivním opatřením proti vši dětské jsou časté prohlídky vlasů a v případě nálezu vši neodkladné odvšivení.
- Veš dětská vzdoruje všem běžným hygienickým úkonům, jako je běžné česání a mytí vlasů. K jejich odstranění je nutné používat přípravky k tomu určené. Používání jiných prostředků (nejznámějším je např. petrolej) může ohrožovat zdraví.
- Odvšivovací přípravky jsou podle zákona léčivem, a proto jsou prodávány v lékárnách. V současné době je v lékárnách dostupný přípravek DIFFUSIL H-92 M a v nejbližší době se v prodeji objeví nový přípravek DIFFUSIL H FORTE. Oba přípravky je nutné používat přesně podle připojených návodů. Skutečnost, že děti nebudou mít vši, je povinností rodičů.

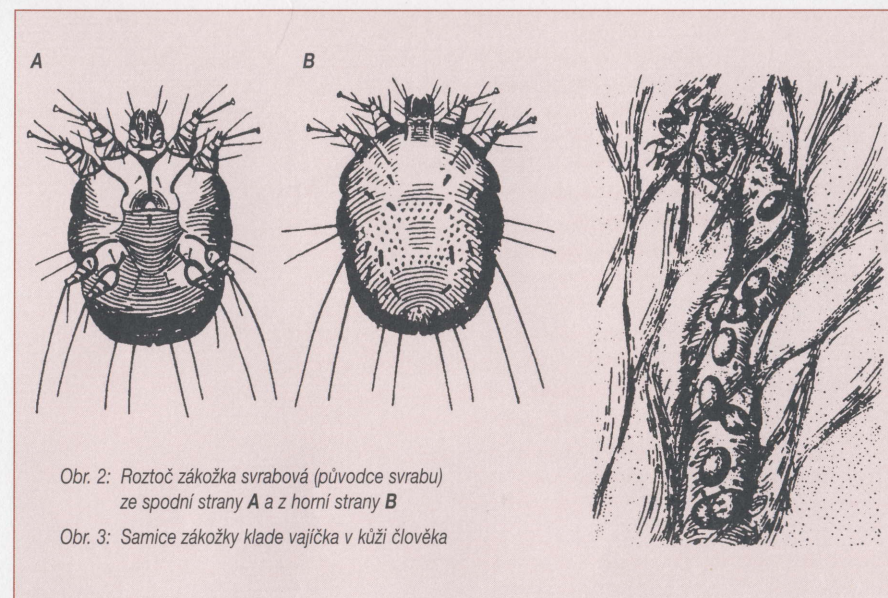
SVRAB

CO JE SVRAB?

- Svrab je velmi nakažlivé kožní onemocnění. Je rozšířeno po celém světě, kde postihuje všechny věkové skupiny lidské populace.
- Šíří se hlavně v kolektivech, kde žijí lidé v těsném kontaktu (v rodinách, jeslích, internátech, domovech důchodců, nemocnicích, sociálních ústavech).
- Nejčastější cesta přenosu je mezi sexuálními partnery.
- Imunitně oslabení jedinci mohou být k nákaze náchylnější.

CO VÍME O PŮVODCI SVRABU?

- Původcem svrabu je mikroskopický, maximálně 0,5 mm velký roztoč, který se jmenuje zákožka svrabová (*Sarcoptes scabiei*).
- Oplozené samičky lezou po kůži člověka, během několika minut se do ní zavrtávají a ve spodních vrstvách kůže si razí chodbičky, ve kterých každý den kladou 1 až 2 vajíčka. Z nich se líhnou larvy a nymfy, které žijí na povrchu lidského těla.
- Za 18 až 23 dnů se z vývojových stadií vyvinou nové samičky, které se po kopulaci se samečkem opět zavrtávají do kůže buď původního hostitele, nebo se mohou přenést během těsného kontaktu (spaní v posteli s nemocnou osobou nebo po nemocné osobě, půjčování oděvů od nemocného, manipulace s lůžkovým prádlem nemocných, ošetřování nemocných apod.) na dalšího člověka.

Obr. 2: Roztoč zákožka svrabová (původce svrabu) ze spodní strany A a z horní strany B

Obr. 3: Samice zákožky klade vajíčka v kůži člověka

JAK DLOUHO ŽIJÍ ZÁKOŽKY?

- Délka života jedné zákožky je až 5 týdnů a za tu dobu stačí naklást 40 až 50 vajíček.
- Během několika měsíců se v příznivých podmínkách na lidském těle může vyvinout z jedné zákožky až několik set jedinců.
- Mimo lidské tělo zákožky vydrží ve vlhkém prostředí jen asi dva dny.
- Vysoká teplota (při žehlení prádla) zákožky i jejich vývojová stadia ničí, stejně jako teploty pod bodem mrazu nebo UV záření.

JAKÉ JSOU PŘÍZNAKY ONEMOCNĚNÍ SVRABEM U DOSPĚLÝCH?

- Nákaza se neprojeví ihned, u člověka, který je nakažen poprvé, může uplynout i několik týdnů, než se objeví první kožní příznaky.
- U osob s opakovanou nákazou se příznaky objevují dříve.
- Pocity svědění, nejprve mírné, se stupňují zejména v noci na lůžku a při prohrátí těla, kdy zákožky zvyšují svou aktivitu.
- Chodbičky, které si zákožky vrtají, jsou na kůži viditelné jako několik milimetrů až několik centimetrů dlouhé, našedlé nebo narůžovělé, lehce vyvýšené nitkovité stopy s perleťově zbarvenou 2 až 3 mm velkou kupkou na konci, kde se nachází samička.
- Zákožky se vyskytují zejména v místech s jemnou kůží, jako jsou meziprstní prostory, okolí genitálu, prsních bradavek, na hýždích, zápěstích, v záhybech loketního a kolenního kloubu, na podbřišku, v místech, kde přiléhá prádlo.
- Hlava, krk a krajina mezi lopatkami nebyvají u dospělých osob postiženy.
- V důsledku intenzivního svědění se postižený škrábe a dále si zákožky roznáší, v místech porušené kůže se tvoří strupy. Do rozškrábaných ran může být druhotně zanesena infekce a rány mohou hnisat.

JAK JE TO SE SVRABEM U DĚTÍ?

- Děti bývají nakaženy méně často než dospělí, ale protože jsou citlivější, probíhá u nich toto kožní onemocnění rychleji a intenzivněji.
- Typická místa působení zákožek tak, jak je známe u dospělých, se u dětí nalézají pouze asi v 10 %. Zákožky u dětí si naopak vrtají chodbičky spíše na dlaních, ploskách nohou, obličejí a zádech.
- Nákaza může být provázena zduřením lymfatických uzlin v podpaží.

JAKÉ JSOU ZDROJE NÁKAZY?

- Člověk se může nakazit těsným a opakovaným dlouhodobým kontaktem s nakaženou osobou. Přenáší se z kůže na kůži, čím delší je kontakt a čím více je osoba postižená, tím větší je pravděpodobnost nákazy.
- Pravděpodobnost přenosu svrabu krátkým stiskem ruky s nemocným, polibkem či při tanci je nízká.
- Častým faktorem přenosu nákazy (zejména pro zdravotnický personál) může být ložní či osobní prádlo používané infikovanou osobou, nebo v rodině používané společně s nemocnou osobou (ručníky).
- Svrchní oděv, čalouněné potahy či koberce nehrají v přenosu nákazy vážnější roli.
- Riziko přenosu svrabu ve společných ubytovnách, noclehárnách a zařízeních, kde se střídá velké množství lidí v rychlém sledu bez dostatečné možnosti úklidu a důsledné výměny ložního prádla, je vysoké.

EXISTUJÍ JEŠTĚ JINÉ FORMY SVRABU?

- U lidí s oslabenou imunitou, starých, nemocných a zanedbaných se může vyvinout zvláštní forma svrabu, charakterizovaná velkými krustami a strupy na obličejí a rukou, které však nesvrbí. V nich může být až milion zákožek.
- U velmi čistotných lidí jsou, díky častému mytí, papuly (pupínky) ojedinělé, takže se snadno přehlédnou. Takový člověk však může být zdrojem nákazy pro okolí.
- Nákaza vyvolává alergickou reakci, která se může projevit zduřením lymfatických uzlin. Uzliny velikosti hrachu mohou přetrvávat i několik měsíců po léčbě.

MOHU SE NAKAZIT SVRABEM OD ZVÍŘAT?

- Mnoho druhů doma chovaných zvířat může trpět svrabem. Zvířecí zákožky však nejsou totožné s těmi, které parazitují na člověku. Při těsném kontaktu a při velké nákaze zvířete mohou člověku způsobit podráždění kůže, ale nemohou se u něj trvale usadit a množit se v něm.
- Ihned po odléčení zvířete mizí potíže i u člověka.
- Na zvířatech parazituje i řada jiných roztočů, které vyvolávají u člověka alergické reakce. U lidí, kteří prodělali svrab, mohou být tyto reakce bouřlivější.

JAK SE PROVÁDÍ DIAGNOSTIKA SVRABU?

- Zkušený kožní lékař pozná svrab podle typických chodbiček a papul.
- Někdy se provádí laboratorní diagnostika, při které se seškrabem odebírají malé vzorky kůže z míst, kde sídlí zákožky, pod mikroskopem se prohlížejí a zjišťuje přítomnost roztočů, vývojových stadií nebo jejich trusu. Velmi záleží na pečlivé volbě a vytipování odběrového místa. Účinnost této metody však nikdy není stoprocentní, a tak ani negativní výsledek nevylučuje možnost nákazy.
- Proto je standardní metoda diagnostiky svrabu založena na 5 kritériích:
  1. pocity svědění u pacienta v typickou dobu (večer po ulehnutí, při zahřátí organismu)
  2. objektivní kožní nález
  3. pozitivní epidemiologická anamnéza (současný výskyt klinických příznaků i u ostatních členů rodiny či kolektivu)
  4. laboratorní průkaz původce onemocnění
  5. vymizení klinických příznaků po specifické terapii

JAK SE MOHU CHRÁNIT PROTI NÁKAZE SVRABEM?

- Dodržovat zásady osobní hygieny.
- Vyvarovat se těsnému kontaktu s neznámými osobami.
- Vyhnout se přespávání v cizím ložním prádle.
- Vybírat si ověřená ubytovací zařízení.

JAK SE CHOVAT V PŘÍPADĚ, ŽE JE DŮVODNÉ PODEZŘENÍ Z NÁKAZY NEBO SE NÁKAZA VYSKYTUJE V BLÍZKÉM OKOLÍ?

- Navštívit neprodleně kožního lékaře, který nákazu potvrdí, nebo vyloučí.
- Osobní prádlo, ručníky a ložní prádlo vyprat a vyvařit nebo alespoň důkladně přežehlit žehličkou nastavenou na nejvyšší teplotu.
- Věci, které nelze vystavovat vysoké teplotě, uložit do igelitového pytle, vystříkat vhodným insekticidním prostředkem dle pokynů výrobce a pevně na několik hodin uzavřít (PIF PAF, BIOLIT P 2000, FAST PL, PERIPEL 55).
- Postele důkladně vyluxovat, matrace rozložit, vystříkat insekticidním prostředkem, nechat vyschnout na slunci.
- Uvědomit si, že nákaza může vzniknout i z jediné zákožky.

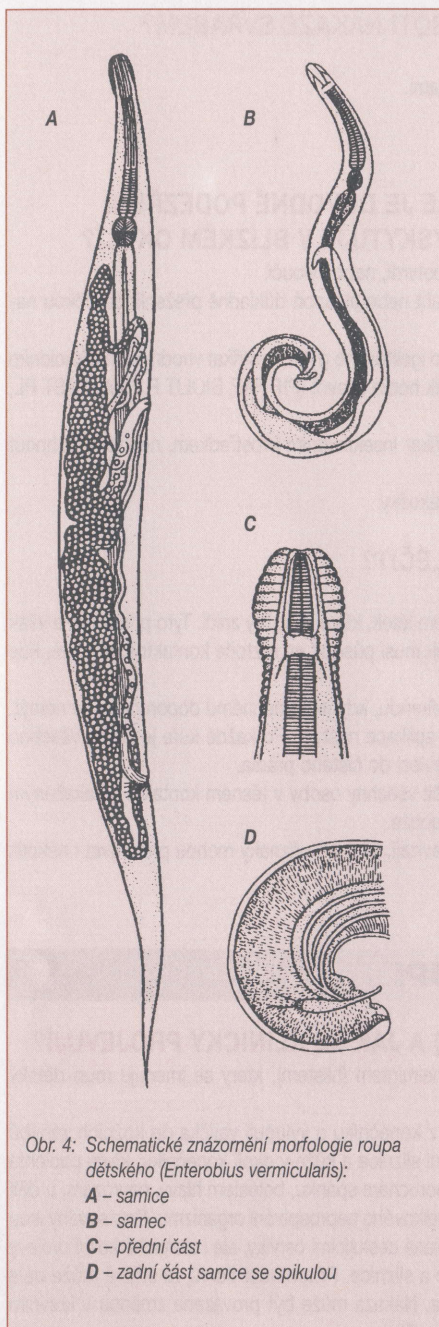
JAK SE LÉČIT?

- Diagnózu svrabu i jeho léčbu stanoví kožní lékař.
- K léčbě svrabu se používají masti a krémy s obsahem látek, které zákožky zničí. Tyto přípravky je však nutno aplikovat na celé tělo, od krku dolů. Přípravek musí působit na roztoče kontaktně. V místě, kde mast není nanesena, mohou zákožky přežít.
- Léčebnou kúru doporučují lékaři obyčejně během víkendu, kdy je nemocnému doporučeno se nemýt. Kúru je nutno podstoupit opakovaně; jednorázová aplikace nestačí. Po každé kúře je nutno všechno prádlo opět vyvařit, a teprve nyní se vykoupat a převléci do čistého prádla.
- Dle pokynů lékaře je nanejvýš vhodné současně léčit všechny osoby v těsném kontaktu s nakaženým a rodinné příslušníky, i když nemají dosud klinické obtíže.
- I když jsou zákožky zničeny a nové chodbičky si nevrtají, klinické příznaky mohou přetrvávat i několik týdnů po ukončení léčby.

ROUPI

CO JSOU TO ROUPI (ENTEROBIÓZA) A JAK SE KLINICKY PROJEVUJÍ?

- Enterobióza je parazitární onemocnění, vyvolané helmintem (hlístem), který se jmenuje roup dětský (*Enterobius vermicularis*).
- Jeho samičky vylézají hlavně v nočních hodinách z konečníku a vylučují vajíčka do kožních záhybů okolo řitního otvoru. Svým pohybem působí svědění sliznice a kůže v okolí konečníku, které pacienta sužuje zejména v noci. Důsledkem toho dochází k poruchám spánku, bolestem hlavy, neurózám, u dětí se může přidružit syndrom nočního pomočování a celkového neprospívání organismu. Popisovány jsou i výtoky a záněty močových a pohlavních cest, vyvolané cestujícími červíky, ale i alergické kožní projevy a vyrážky způsobené škrábáním podrážděné kůže a sliznice. Přítomnost červů ve střevě může dále působit bolesti břicha či podráždění slepého střeva. Nákaza může být provázena změnou v krevním obraze, charakteristickou pro nákazu helminty (eosinofilie).

Obr. 4: Schematické znázornění morfologie roupá dětského (*Enterobius vermicularis*):

- A – samice
- B – samec
- C – přední část
- D – zadní část samce se spikulou

CO VÍME O PŮVODCI ENTEROBIÓZY?

- Roup dětský má bělavé, nitovité, k oběma koncům zašpičatělé, asi 1 cm dlouhé tělo. Žije v lidském střevě, kde se živí bakteriemi a epitelem.
- Roupí sužovali lidstvo odedávna, jejich vajíčka byla nalezena již ve starověkých mumiích. Proti ostatním střevním parazitům, kterých u nás v posledních desetiletích ubývá, enterobióza je stále jednou z nejrozšířenějších nálezů, se kterými se v našich podmínkách setkáváme.

JAKÝ JE VÝVOJOVÝ CYKLUS ROUPA A JAK SE MŮŽE ČLOVĚK NAKAZIT?

- Člověk se nakazí spolknutím mikroskopických vajíček, které samičky roupů kladou v okolí konečníku. Nakažený člověk roznáší vajíčka především znečištěnými rukama, když se snaží zbavit svědění škrábáním. Může pak nakazit znovu sám sebe, nebo ostatní osoby buď přímo, nebo prostřednictvím potravně znečištěné potravy, prádla, předmětů denní potřeby, hračkami apod.
- Ze spolknutých vajíček se ve střevě rychle uvolňují infekční larvy, které dospívají v samičky a samečky. Oplozené samičky, které jsou vyplněné několika tisíci vajíčky, pak aktivně opouštějí zažívací trakt a svým pohybem při kladení vajíček vyvolávají výše popsané potíže. Po nakladení vajíček samičky hynou. Celý cyklus trvá 5–13 týdnů.

KDE SE MŮŽE ČLOVĚK S NÁKAZOU SETKAT?

- Vajíčka po opuštění zažívacího traktu rychle dozrávají a během krátké doby se v nich vyvíjejí infekční larvy, které čekají na svého nového hostitele. Uvnitř vajíčka vydrží larvy při pokojové teplotě a ve vlhkém prostředí naživu 2–3 dny. Při vyšších teplotách rychle hynou, takže přenos nárůzky vzdušnou cestou prakticky nehrozí.
- Nejčastěji se s enterobiózou setkáme v prostředí, kde žije pohromadě větší množství osob a kde je obtížné kontrolovat dodržování základ-

ních hygienických návyků. Často jsou to dětské kolektivy, ve kterých se nárůzka rychle rozšíří na většinu dětí. Odtud se pak přenáší do rodin, kde se nevyhýbá ani dospělým.

JAKÉ JSOU ZDROJE NÁKAZY?

- Roup dětský se vyskytuje pouze u člověka a k nárůzce dochází buď přímým kontaktem s nakaženou osobou, příp. autoinfekcí (člověk nakazí opakovaně sám sebe), nebo kontaminovanými předměty, potřísněnými povrchy, prádlem apod. Domáci ani jiná zvířata se na přenosu onemocnění nepodílejí.

JAK SE PROVÁDÍ DIAGNOSTIKA ENTEROBIÓZY?

- Vajíčka roupů lze ve stolici zachytit vzácně, proto běžné vyšetření stolice na parazity většinou původce enterobiózy neodhalí. Při podezření na nárůzku roupů se proto provádí opakovaně v několika denních intervalech speciální vyšetření pomocí otisku lepicí pásky na kožní řasy, nebo stěrem z okolí análního otvoru.
- Vyšetření se provádí nejlépe doma v ranních hodinách, aby nedošlo k setření vajíček prádlem, nebo při omývání. Veškeré informace a pomůcky k odběru získá pacient u svého ošetřujícího lékaře. Přítomnost vajíček se pak detekuje mikroskopicky ve specializované laboratoři. Pokud pacient pozoruje přímou dospělou červu, je potřeba je přinést k určení do laboratoře ve skleničce s vodou.

JAK SE ENTEROBIÓZA LÉČÍ?

- V každém případě je nutno navštívit ošetřujícího lékaře a informovat ho o svých obtížích. Lékař navrhne příslušná laboratorní vyšetření, určí diagnózu a navrhne léčbu. V současné době je na trhu několik preparátů, kterými lze nárůzku spolehlivě vyléčit. Důležité je provést léčbu opakovaně, minimálně dvoufázově, v intervalu 2–3 týdnů po skončení první léčebné kúry tak, aby se zamezilo lhnutí další generace roupů.
- Často doporučované léčebné kúry pomocí česneku, bylinných koupelí či nálevů možná dočasně zmírní obtíže, ale původce nárůzky rozhodně nezahubí, naopak zbytečně oddálí zahájení léčby a usnadní ropům možnost dalšího rozšíření.

JAK JE MOŽNO SE PŘED ROUPY CHRÁNIT A JAK SE CHOVAT V PŘÍPADĚ PODEZŘENÍ NA NÁKAZU?

- Důležité je důsledné dodržování zásad osobní hygieny. Zejména u dětí je důležité dbát na časté mytí rukou, zamezit olizování a slinění prstů, kousání nehtů, olizování hraček nebo předmětů denní potřeby.
- Při podezření na nárůzku vyměňovat a prát denně ložní a osobní prádlo, dezinfekčním roztokem otírat podlahy, předměty, nábytek, kliky, zejména na toaletách.
- Navštívit co nejrýchleji lékaře a při potvrzení diagnózy zahájit adekvátní individuální, případně hromadnou léčbu.